



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**Thesaurus Eloqventiae Sacrae Et Profanae, Saluti &  
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

**Alberti, Alberto**

**Coloniae Agrippinae, 1669**

Mirus ordo, magni index ingenii, è Tullianis Orationibus e lucescit.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

ator  
nem  
gat,  
ffert  
rat,  
nisi  
ita-  
ni-  
quis  
ndi  
m-  
ob-  
am  
m-  
ue  
a-  
es  
us  
l-  
o-  
an  
-  
i  
n  
s

dus, eorum unusquisque postulet, sapienter  
discernunt. Ii graviores ita temperant, ut  
quum ad lacrymas eliciendas artis machinas  
adhibent, nolint tamen videri eas ipsas la-  
crymas velle elicere. Ii nunquam in commi-  
seratione diutius morantur. ii honestum  
semper ad commotionis aditum, ut non vi-  
deatur quæsitus, sed à ratione ultro oblatum,  
prudenter captant: recessum verò non præ-  
cipitem, ut non exhaustus, vel satiatus, qui  
dicit, sed sui compos, ac potens, de industriâ  
in altum se migrare sermonem, haud obscu-  
rè significet. Quid amplius? Tempus ipsum,  
ne cui affectui plus, aut minus, quàm oportet,  
moræ indulgeat, sed legitimum tantum mo-  
do, justumque spatium concedat, numeratis  
prope singulis momentis, sollicitè dimetiun-  
tur. Quanta igitur Tullianæ laus ingenii est;  
quanta excellentia in tam exquisitis instru-  
mentis conficiendis, expoliendis, admoven-  
disque splendescit? quanta dignitas, atque  
eminentia, non solum quia persuadendi finem  
operosum, atque sublimem respicit, sed etiam  
quia Orationum instrumentum ad eum obti-  
nendum constat aptissima?

*Mirus ordo magni index ingenii, è Tullianis  
Orationibus elucescit.*

167. **C**Æterū quia hęc utrāq; ingenii pal-  
ma Adversarii, qui persuadendi stu-  
dio, ac muneri nuntium jam pridem remise-  
runt, haud inviti, opinor, nostris Oratoribus

L s      CORG



concedent : jam ad alterum illum ordinem, qui ex partium omnium in iisdem ipsis Orationibus scitâ convenientiâ extat, sermonem transfero, Auditores. Cujus enim, nisi Tulliani ingenii ea sive Oratio, sive Concio est, quæ singula, & minuta quæque tam artificiosè disponit, quæ omnia suis collocat sedibus, quæ universa suas tribuit in partes, quæ cuncta membra inter se aptè committit? Horologii ordo per ingeniosus est? horologium Ciceroniana Oratio æmulatur. Viden' totam illam in ratiocinationum dentatas quasi rotas tam congruenter inter se, striato axe intermedio, fœderatas, ut amplificationum ponderibus rapiantur in orbem? Viden' initio dicendi præcipuæ libramentum questionis, ceteros omnes temperans motus, denig' mox confirmationem sensim quodam prædètia, ac dissimulationis suffamine quodammodo sustineri, aut potius pertexi, quo deinde repente soluta; majore impetu tonet, ac ruat? Viden' demû explicatâ peroratione, elapsioq; horæ spatium, malleum persuasionis non in tintinnabulum, sed in animum Auditoris infligi? Nihil in hujusmodi tam concinnè fabricato horologio importunè inculcatum, nihil temerè additum, nihil infertum præpostere. Non hic ullus ambitionis, autæque popularis venandæ pulvisculus, nulla hic affectationis rubigo tot rotarum motus retardat, vel robur earundem rodit, aut detent. Nullæ acuminum redundantium bracteolæ frustra interjectæ, nulli argutiarum errabundi



errabundi capreoli spissius affixi; nulli scormatum dentes minutius secti, aut exacuti. Imò ne unus quidem inteinpestivi senticuli dens in rotam ullius argumenti recipitur, Nempe stant fixæ adeo, immotæq; omnium officiorum leges, ut nullam præterea rotam, nullumq; stylum, licet multo sententiolarum auro obductus videatur, ullo modo patiantur. Omnia hic momenta non tam temporis, quãcujusque incisi, atque particulæ, certis distincta intervallis, certisque librata rationibus, bellissimè fluunt, ac suavissimè illabuntur.

162. Sed quid ego de horologio disputo? nū aliquid majus adhuc, hoc est, Archimedis illam sphaeram tam admirabiliter elaboratam desideratis? Sphaeram exprimit Oratio Tulliana. Hic rationum, morum, atque affectuum circuli minores, majores, ac maximi discriminantur. Hic thesis seu propositionis axis exordio, & perorationi, geminis quasi verticibus, inseritur. Hic finiente lineâ membra quaestionis dividuntur. Hic Solis, Lunæque vices, ac motus, hoc est, animorum conversiones spectantur. Parum est, Auditores, sphaeram Archimedis à nostris eloquentiæ artificibus reddi. Cælum ipsum (quis credat?) ingenii veluti throclea, ab isdè suas in Orationes devocatur. Aspicite entymematam rata sidera in tam varias figuras decuriata: observate principis controversia Solem toti disceptationi moderantem, omniumque planetarum, seu rationum motus sedulo merien-



tem. Intuemini hunc ipsum Oratorem jam  
dicam clarissimum causæ patrocínio asseren-  
tem, jam Adversariis, ipsisque iudicibus no-  
distenebras offundentem. Cernite Lunam  
nunc propria augmentem dilemmatum cornua,  
jam contraria extenuantem, modò expleto  
exaggerationis orbe plenius micantem. No-  
tate obluçantium impedimentorum, aut ex-  
ceptionum cursus, ceu in contrarium niten-  
tes, à rapido refutationis motu retroactos.  
Hæc igitur Oratio tam graphicè descripta,  
ut Cæli ipsius divinum ordinem nobis refe-  
rat, quæ iam ordinis Cælo subiecti præstan-  
tiâ carere potest? Vultis quatuor rerum ini-  
tia? amens sum, nisi hæc à quatuor e jusdem  
partibus, exordio, narratione, confirmatio-  
ne, atque epilogo delineantur. Vultis mutua  
prælia, atque victorias? mutua damna, & lu-  
cra? aut fallor, aut illa sunt, quæ noster di-  
cendi faber suis dat Adversariis, pauloq; post  
ingenti lucro, multoq; causæ proventu redi-  
mit, & compensat. Vultis fulmina? enthy-  
memata fulminis instar intorquentur. Vultis  
tonitrua? tonant grauiore affectus. Vultis  
terræ motum? subitâ trepidatione Auditorum  
animi commoventur. Quid ultra egregii or-  
dinis uspiam est? num humani corporis hor-  
mine major coagmentatio, inimitabilis, atq;  
ineffabilis symmetria superest? Imò hanc  
quoque Oratio Tulliana in se traducit. Ubi  
membrorum tanta varietas? multa in mem-  
bra unaquæque periodus venustè distribuitur.  
A Vbi musculi, atq; pori? ineluctabili illâ dicen-



di vi nihiltorosius, aut musculosius. Ubi nervi? perpetua illa rationum commissura nervo quovis validius totam Orationem adstringit. Ubi ossa? diversa firmamenta nō minus causae molem, quā illa corporis, sustinent. Ubi Venarum canaliculi? latices illibeatae cujusdam facundiae lenissimè manantes, quaedam emicantes venae sunt eloquentiae. An igitur nostris Orationibus, in quibus horologii, sphaerae, caeli, siderum, elementorum, humani corporis, Orbisque universi pulcherrimi ordinestam decorè componuntur, potest aliquid ingeniosius excogitari?

163. Porro hæc tanta ordinis admirabilitas quorum, nisi nostrorum Oratorum, propria est, & peculiaris? Quum enim hi in amplissimum persuadendi finem toto pectore ferantur, istatus ordo ab hoc ipso fine iisdem Orationibus ex lege necessario imperatur. Statue namque aliquem Imperatorè, qui hostes praelio sibi evertendos proponat; quis extemplo non colligit, huic exercitum omnem, ut victoriae sine potiatur, in ordinem necessario esse tribuendum? Res aperta. Totam ille subito aciem in legiones secat, legiones in cohortes, cohortes in manipulos, manipulos in centurias, centurias in decurias partitur. In fronte principes, in medio agmine hastatos, in ultimo triarios collocat. Hinc equitū alas ad cornua explicat, illinc in subsidiis pugnantissimas gentes constituit, nullum militem telis hostium opportunum relinquit, omnes aditus ad capeffendam fugam obstruit, omnia



diverticula, ne à tergo circumveniat, ob-  
det, omnes Adversarii infidias præcavet, la-  
tera, omnia, ne quâ impressio ingruat, egre-  
giè munit. Haud secus nostri quoque Orato-  
res, quum Auditorum animos, quasi arcem  
quandam, dictione sibi expugnandos decer-  
nant, ab isto expugnandorum animorum con-  
silio, ac sine apti congruentisque ordinis in O-  
ratione conferendi statim admonentur, atque  
ad eundem eximiâ specie instituendum sive  
pente nutu quodammodo impelluntur. Cedo  
enim mihi eorum Orationes: totidem acies in  
multitudinis campo explicatas dices. Singula  
earum in præcipua membra quæstionis, tan-  
quam in tot legiones, distribuuntur. Rursum  
singulis membris suæ cohortes, hoc est, cau-  
sæ firmamenta primaria assignantur. Denique  
hæc suos inductionum manipulos, enthyme-  
matum ceterias, exemplorumq; decurias for-  
riuntur. Primo loco principes, argumenta  
scilicet firma, medio hastati, nempe firmio-  
ra, postremo triarii, hoc est, firmissima sta-  
tuuntur. Hinc alæ equitum reprehensionibus  
armata in Adversarios excurrunt, illinc  
Judicibus ipsis terrori sunt. Nullus aditus  
hosti ad elabendum relinquitur, omnia diver-  
ticula præmunitionibus intercluduntur, nulli  
latus Orationis, quin nulla ratio nuda, Ad-  
versariorum fraudibus obnoxia, exponitur;  
quicquid dicitur, semper quædam amplificati-  
one, aut ratiocinatione, ut nulli hostium lu-  
dificationi esse possit, cataphractum incedit.

164. Hic autem ordo, Auditores, tam va-  
rias,



rius, ac splendidus quum in Ciceronianis concionibus adeo enitescat; quis hunc ipsum, tanquam Tulliani ingenii præstantissimam imaginem, atque exploratissimum testem nõ recognoscat? Nam si ex sphaera, cæli, hominis, elementorum, orbisque totius ordine in divini ingenii, atq; sapientiæ admirationem rapimur: quum hunc ipsu ordinem nostri Oratores suas in Orationes tam bellè deducant, annon ingenii cujusdam humano ferè majoris florem ex ipsa planè divinitate libatum demonstrant! annon Adversariorum intelligendi vim longissimo perspicaciæ tractu prætergrediuntur? Nemo dubitabit, Auditores, nili qui, quàm indissolubilem habeat ordo cum ingenio consociationem, penitus ignorat.

165 Imò verò ingentia illa, quæ lubentes Adversarii committunt, piacula obscuritatis, similitudinis, affectationis, erraticæque evagationis, quot quantisque contrariis virtutibus perspicuitatis, varietatis, proprietatis, & contentionis Tulliani Concionatores expungunt? Nostra scilicet Oratio, nostra Concio est, quæ verba omnia, omnesque dictionis ambitus, ut probè intelligatur, coagmentat; ac ne quid caliginis offundatur, clarà styli luce areat, prohibetque. Nostra illa, quæ nunquam in eodem hæret vestigio, sed novam semper, diversamq; rerum scenam patefacit, alias atque alias rationum, morum, affectuumque divitias continenter depromit. Nostra illa, quæ in verborum cultu minimè  
anxia,



256 P. II. DE TULLIANÆ ORATIONIS  
anxia, minimè superbitiosa, nec tamen ne-  
gligens, sed moderate diligens, ornatum rei  
congruentem induit: licet accommodatas  
metaphoras non repudiet in loco, magis ta-  
men propriè, ac significantius amat loqui:  
stylum quidem simplicem, apertumque, sed  
non humilem; natualem, sed non abjectum  
profitetur. Nostra denique illa, quæ in ar-  
gumento posito habitat, nec peregrinatur,  
sed collato dimicat pede; stricto semper gla-  
dio præliatur acerrimè, semper urget, semper  
jugulo imminet, semper premendo, ferien-  
doque progreditur.

*Fabricatio Tullianarum Orationum  
difficillima.*

166: **V**erùm hic Tullianarum stylus Ora-  
tionum, hoc opus, atque artifi-  
cium quanto illustrius est, Auditores, tanto  
quoque constanter accedit laboriosius. Ut enim  
nihil facilius, nihilque pronius, quàm effra-  
**A** nem veredum, aut sternacem equum, in om-  
plissimo lascivientem prato, quoquo versum  
cursu citatissimo, sine ullâ lege præcipitem  
ferri, sursum deorsumque per amœnos colles  
spatiari, non nihil procedere, extemplo repe-  
**B** dare, in orbem circumagi, ante, retro, in  
latus procurrere, recedere, deflectere: ita ni-  
**C** hil arduum magis, aut durius, quàm lupatis  
**D** coercitum alturconem, ephippiis instratum,  
**E** postilena, pectoralique succinctum, habenis,  
**F** & loris sustentatum, rectoris freno semper  
pa-